

АПОЛОГІЯ СТАЛІНА І СТАЛІНІЗМУ

**(НОТАТКИ З ПРИВОДУ ДВОТОМНИКА ЮРІЯ ЄМЕЛЬЯНОВА «СТАЛІН») –
М.: ВЕЧЕ, 2007. – 576 с.; 656 с.)**

5 березня 2008 р. виповнилося 55 років з дня смерті Сталіна. Жоден більш – менш солідний засіб масової інформації (газета чи телевізійний канал) не обійшов цю подію своєю увагою. Таке ж було і в роки інших ювілеїв – у 2002 р. «згадували» 80-річчя обрання Сталіна генеральним секретарем ЦК РКП (б), у 2003 р. 50-річчя з дня його смерті, а у 2009 р., вочевидь будуть відзначати 130 років з дня його народження. Без сумніву, що ми маємо справу з певним феноменом Сталіна, причому в різні роки він виявлявся по-різному. Не уникнув цього навіть такий оригінальний співак, композитор та актор, як Олександр Вертинський. У одній зі своїх пісень 1945 р. він писав про Сталіна:

«Эти черные, тяжкие годы
Вся надежда была на него.
Из какой сверхмогучей породы
Создавала природа его?» [1, с. 105]

До цього часу Сталін справляє враження і на сучасних українських політиків. Зокрема, колишній президент України у своїх спогадах – розмірковуваннях «После майдана: Записки президента. 2005–2006» пише, що перебуваючи в Грузії влітку 2005 р., «хотів побувати на могилах Грибєєдова, Лесі Українки, але вже не було часу». Проте для того, щоб відвідати Горі – місце народження Сталіна, час знайшовся. Пріоритети зрозумілі. Сталін важливіший, ніж Леся Українка. У книзі відгуків Л. Кучма написав «Сталин был, есть и будет Иосифом Виссарионовичем Сталиным» [2, с. 234]. Тут і особливих коментарів не треба. Звернення «Иосиф Виссарионович» означає неприхований пієтет перед фігурою Сталіна, ставлення частини населення – покоління тих, хто жив за Сталіна, до нього.

Цей постійний інтерес до особи «вождя усіх часів народів» і викликає попит на літературу про нього. Кожний мій візит на книжковий ринок Харкова показує, що у будь-який відрізок часу тут

можна знайти книги про Сталіна. Чергове відвідування принесло знайомство з двотомником російського історика Ю. В. Ємельянова «Сталін» загальним обсягом понад 1200 сторінок. У діалогі, що складається з книг «Сталин. Путь к власти» и «Сталин. На вершине власти» зроблено спробу проаналізувати діяльність Сталіна з тих методологічних позицій, на яких зараз знаходиться російська історіографія радянського народу. А висловити це можна кількома фразами: "Росія завжди була великою державою, а те, що мали місце якісь недоліки, то це неминуче при реалізації грандіозних планів». Сам Ю. Є. Ємельянов пояснює необхідність написання такої книги тим, що «багато таємниць ХХ століття, у тому числі пов'язані з діяльністю Сталіна, ще не розгадані, а тому оцінки подій минулого століття ще не можна визначити як усталені і безперечні» [3, с. 3]. Справді, у сучасних публікаціях про Сталіна є чимало дешевої сенсаційності, придатної для «жовтої преси», неточностей, суперечностей, заангажованості. Автор рецензованого видання спробував розглянути деякі нові ракурси життя Сталіна, зокрема, вплив на нього грузинського менталітету, церковного виховання. І тут є деякі цікаві міркування та постановки питання, хоча не все є безперечним. Автор пише і про певні помилки Сталіна, але в основному це стосується дореволюційного періоду. Зокрема, аналізуючи найвідомішу дореволюційну роботу Сталіна «Марксизм і національне питання» (1913 р.), Ю. Ємельянов справедливо вказав на кілька фактичних помилок, які свідчать про недостатню освіченість Сталіна [3, с. 273]. Хибним є і твердження Сталіна про те, що в кінці XVIII і на початку XIX ст. Північна Америка називалася «Новою Англією, а «північноамериканці були вихідцями з Англії» Сталін також вважав, що норвежці та данці розмовляють однією мовою [4, с. 294].

Проте зовсім інакше оцінюється Сталін при владі, про що йде мова у другому томі діалогії. Тут про помилки говориться м'яко, а деякі твердження автора викликають заперечення. Так, період масових репресій в країні автор книги називає «У павутинні палацових інтриг» та «Увесь радянський лад висів на волосині» зображуючи справу так, ніби-то репресії були викликані змовами проти Сталіна та радянської влади, тобто повторює те, що говорилося на процесах 1937–1938 рр. й увійшло до «Краткого курса истории ВКП (б) і тепер не приймається всерйоз науковою спільнотою. Що ж стосується масових репресій – то це «ежовщина», а

роль Сталіна в репресіях замовчується. Щодо ролі Сталіна в роки Другої світової війни Ю. Ємельянов пише: «... Зусилля Сталіна зі зміцнення морально-політичної єдності рядянського суспільства, з викорінення зради та зрадництва у цілому призвели до того, що у нашій країні не знайшлося зрадників таких, як Квіслінг, Лаваль, Петен...» [5, с. 466]. Таким чином, стверджується, що репресії командних кадрів у 1937–1939 рр. сприяли перемозі СРСР у Другій світовій війні. Говорячи про відсутність зрадників, автор забув згадати генерала Власова та РОА (армію, сформовану зі зрадників, яка воювала на боці німців). Необ'єктивність автора рельєфно виявляється в оцінках ним діяльності М. С. Хрущова («політиканське підгрунття виступів Хрущова з «викриттям Сталіна») [5, с. 23], причому, як бачимо, «викриття Сталіна» взято в лапки. Ще жорсткіше оцінюється література про Сталіна часів перебудови: «Очищення від сталінізму» породжувало терпимість до аморальності, безпринципності, брехливості, войовничого невігластва, некомпетентності і розгільдяйства» [5, с. 631]. Таким чином, критика Сталіна є крок до аморальності, якщо вірити Ю. Ємельянову. Висновки до діалогії досить рельєфно виявляють упередженість автора щодо Сталіна, показують, що його книги є не об'єктивним дослідженням, а апологією Сталіна, хоч й завуальованою.

Список літератури: 1. Сталин. Энциклопедия. М., 2006. 2. Кучма Л. Д. После майдана: Записки президента. 2005–2006. К., 2007. 3. Емельянов Ю. В. Сталин. Путь к власти. М., 2007. 4. Сталин И. В. Сочинения. Т. 2. М., 1946. 5. Емельянов Ю. В. Сталин. На вершине власти. М., 2007.